

Ю. Ю. Кондуфор (Київ)

Сьогодення Інституту історії України АН УРСР

Запитання: Як відомо, декілька місяців тому Президія АН УРСР прийняла постанову про повернення нашому інституту його первісної назви — Інститут історії України. Що змінилося в структурі й змісті роботи інституту за цей час?

Ю. Ю. Кондуфор: Зміни відбулися значні. Колектив розуміє, що це не просто зміна назви, а пряма вимога нашого часу, часу втілення в життя ідеї й принципів суверенності нашої республіки. Тому головна увага науковців зосереджується на вивченні героїчної історії народу України.

Нова структура, запроваджена нині в Інституті, на наш погляд, найбільш відповідає тим завданням, що стоять перед ним у зв'язку із зміною назви. Для розробки пріоритетних напрямів наукових досліджень створено:

1. Відділ історії України середніх віків.
— Сектор історії Київської Русі.
2. Відділ історії України XIX — початку XX ст.
3. Відділ історії Великої Жовтневої соціалістичної революції і громадянської війни на Україні.
4. Відділ історії України 20—30-х рр. XX ст.
5. Відділ історії України періоду другої світової війни.
6. Відділ сучасної історії України.
7. Відділ історії культури українського народу.
8. Відділ історії міжнародних зв'язків України.
9. Відділ української історіографії та спеціальних історичних дисциплін.
— Сектор української історичної географії та картографії.
10. Відділ зарубіжної україністики.
11. Відділ історико-краєзнавчих досліджень.
12. Археографічна комісія АН УРСР (стала базою нового інституту археографічних досліджень України в системі АН УРСР).
- Центр національних відносин — Відділення Інституту історії України АН УРСР.
13. Відділ історії і теорії міжнаціональних відносин.
14. Відділ етнополітики і прогнозування.
15. Відділ соціологічних досліджень.

Зміна напрямів і структури інституту потребує суттєвої переорієнтації тематики кандидатських і докторських дисертацій, усієї кадрової політики. Тому вже сьогодні розпочалася розробка планів підготовки кадрів з нових пріоритетних напрямів наукової діяльності інституту на 1991—1995 рр.

Запитання: Як Ви можете охарактеризувати тематичну спрямованість досліджень інституту?

Ю. Ю. Кондуфор: У 1986—1991 рр. колектив зосереджував свої зусилля на розробці важливих напрямів історичної науки, насамперед історії України з часів Київської Русі до сьогодення. Велика увага приділялася дослідниками висвітленню ролі України у всесвітньо-історич-

ному процесі та міжнародних контактів українського народу, актуальних питань вітчизняної і зарубіжної історіографії, джерелознавства, допоміжних історичних дисциплін, історії та теорії міжнаціональних процесів на Україні. Причому частка тем, присвячених історії українського народу, постійно зростає. Якщо у 1986 р. вона становила лише 57% від загальної кількості тем (решта — 43% — припадали на історію СРСР, загальну історію та критику буржуазної історіографії), то у 1991 р. зросла до 90% (17 з 19 тем). В плані стало менше тем із загальної історії, критики буржуазної історіографії.

Запитання: Що якісно нового притаманне цій тематиці?

Ю. Ю. Кондуфор: Збільшення частки розробок з історії України має неформальний характер. Науковцями інституту готуються праці з багатьох «білих плям» історії України. Ці дослідження мають вплинути на формування історичної самосвідомості українського народу. Слушним видається висвітлення становлення та історичної еволюції української держави (до кінця XVIII ст.). По-новому, у плані об'єктивного порівняльного аналізу, вивчаються усі загони національно-визвольного руху на Україні у XIX — на початку XX ст. Своєрідним продовженням попередньої розробки є тема «Ради, Центральна Рада, Директорія. Цілі, методи, лідери протилежних сторін. Порівняльний аналіз».

Цікаві питання порушуються в процесі дослідження історії непу на Україні, кооперативного будівництва у 20—30-х роках, «українізації», формування адміністративно-командної системи і її негативного впливу на суспільно-політичне й духовне життя у 30-ті та післявоєнні роки. Не лишилися поза увагою науковців й такі трагічні сторінки історії українського народу, як голод 1921—1923 рр., 1932—1933 рр., 1946—1947 рр. Велика увага приділяється поряд із підготовкою Зводу пам'ятників історії та культури народів СРСР по Українській РСР вивченню проблеми сталінських репресій (тема запропонована Радою молодих учених інституту). Науковці беруть участь у підготовці Республіканської «Книги пам'яті», створюючи історичний нарис для неї.

Запитання: Як відомо, у роки застою суттєвих деформацій зазнали методологія та методика історичних досліджень. Наскільки вже подолано творчим колективом інституту ці деформації?

Ю. Ю. Кондуфор: Не всі і не одразу, але більшість співробітників інституту змогла подолати (або переборює) вульгарний соціологізм, заполітизованість, догматизм, описовість, спрощення та інші вади у своїй дослідницькій діяльності. До праць, написаних значною мірою по-новому, можна віднести колективні монографії «Українська народність: нариси соціально-економічної і етнополітичної історії» (1990), «Запровадження християнства на Русі» (1988), «Допоміжні історичні дисципліни. Історіографія і теорія» (1990), «Історичне краєзнавство в Українській РСР» (1988), «Сталінізм на Україні: 20—30-ті роки» (1991) тощо.

Як свідчення певних зрушень у науково-дослідницькій діяльності інституту слід відзначити написання і передачу до «Наукової думки» короткого нарису «Історії України». Підготовлений провідними вченими, він відбиває новітні здобутки української та зарубіжної історіографії.

До видавництва також передані рукописи колективних монографій: «Гетьмани України», «Робітничий клас України доби капіталізму: становище, боротьба, риси», «Нариси з історії інтелігенції України. 1917—1945 рр.». Незабаром вийдуть з друку монографії В. А. Смоля «Богдан Хмельницький», С. В. Кульчицького «Ціна «великого перелому», В. М. Даниленка і Г. В. Касьянова «Сталінізм та інтелігенція України» й інші.

В інституті ведеться активна археографічна робота. За участю його співробітників підготовлено й протягом останнього часу видано твори Г.-Л. де Боплана, Д. І. Яворницького, М. С. Грушевського, М. Аркаса, О. Я. Єфименко. На черзі десяти томна «Історія України-Руси» М. С. Грушевського, вибрані твори М. І. Костомарова, «Реєстр Війська Запорізького 1649 р.», збірник документів «Трагедія народу. Колективізація і голод на Україні (1929—1933 рр.)» та інші.

Чимало зробили і роблять науковці інституту в справі підготовки шкільних підручників з історії України. Незабаром у видавництві «Радянська школа» виходить підготовлений авторським колективом інституту підручник для старших класів середньої школи з історії України.

Запитання: Чи є зрушення в координаційній діяльності інституту?

Ю. Ю. Кондуфор: Так, є деякі зміни на краще і в цій важливій справі. Слід наголосити на тому, що останнім часом складено Республіканську програму розвитку історичної науки. В інституті працює Наукова рада з проблем історичної науки Відділення історії, філософії та права АН УРСР. Плани секцій Наукової ради містять понад 300 тем наукових розробок, у тому числі близько 40 комплексних, до виконання яких залучено 36 закладів-виконавців. Зросла кількість тем докторських та кандидатських дисертацій, які Координаційна рада не затвердила як наукова неповноцінні.

Як і завжди, науковці інституту брали активну участь у роботі різноманітних конференцій. Протягом 1987—1990 рр. вони були причетні до організації та проведення 167 міжнародних, всесоюзних, республіканських та інших наукових конгресів, конференцій, сесій та симпозіумів, у тому числі I Конгресу МАУ й I Конгресу РАУ. У 1990 р. інститут виступив з ініціативою проведення двох великих міжнародних наукових конференцій — з нагоди 500-річчя виникнення українського козацтва і 50-річчя розстрілів у Бабиному яру в Києві.

З метою оперативного обнародування результатів наукових досліджень з 1989 р. видаються інститутські препринти, які висвітлюють малодосліджені або ж дискусійні питання історії України. Вони завоювали певну популярність і з 1990 р. розповсюджуються серед мешканців республіки як передплатне видання. Маловідомим проблемам минулого присвячені також два випуски брошури «Історія України в запитаннях та відповідях», що вийшли у 1989—1990 рр.

Суттєво активізувалася лекційно-пропагандистська діяльність науковців серед населення, яка набула якісно нового спрямування.

Запитання: Що Ви можете сказати про міжнародні зв'язки інституту?

Ю. Ю. Кондуфор: Розширення міжнародних контактів відбулося насамперед за рахунок безпосередніх зв'язків з науковцями і науковими установами західних країн. Якщо донедавна інститут підтримував прямі зв'язки лише з установами сусідніх з республікою країн, то сьогодні він контактує також з Науковим Товариством ім. Шевченка в Європі (Сарсель, Франція), Інститутом українських студій Альбертського університету (Едмонтон, Канада), Українським науковим інститутом Гарвардського університету, Українським історичним товариством, Східноєвропейським дослідним інститутом ім. Вяч. Липинського та Українським музеєм у Нью-Йорку (США). Існують домовленості щодо дальшого розширення контактів і співробітництва. Деякі науковці інституту побували у відрядженні та на стажуванні в США, Канаді, Німеччині, Франції. У свою чергу, інститут приймав науковців із західних центрів. Співпраця із західними колегами дала можливість збагатити бібліотечний фонд інституту і певною мірою зміцнити його матеріально-технічну базу.

Запитання: Чи задоволені Ви як керівник Інституту історії України сьогоднішнім станом установи?

Ю. Ю. Кондуфор: Інститут історії України АН УРСР являє собою в цілому колектив висококваліфікованих фахівців. Його тематика охоплює широке коло питань історії України. Як і усі наукові установи гуманітарного профілю, інститут до другої половини 80-х років працював переважно у руслі директивних настанов, що певним чином позначалося на його тематиці та головних напрямках досліджень. Але колектив наш показав здатність перебороти цю хворобу.

Аналіз роботи за останні п'ять років свідчить про те, що інститут почав досить активно звільнятися від вад, пов'язаних з директивними ідеологічними настановами. Поступово загальний напрям роботи інституту та її тематика розгортаються у бік проблем історичного поступу саме українського народу. Можна сказати також, що у своїй тематиці інститут дедалі рішучіше відходить від політизованого принципу висвітлення історичного минулого Батьківщини, і це ми вважаємо головною рисою нашого сьогодення.

Сказане дає підстави вважати, що напрям і тематика наукових розробок інституту знаходяться на правильному шляху, хоча ще потребують вдосконалення і часу.

До уваги авторів!

«Український історичний журнал» приймає рукописи у двох примірниках у такому обсязі: статті — до 1 авт. арк., повідомлення — 20 сторінок, замітки — 12—15, матеріали в розділ «Наш календар» — 8—10, рецензії — 6—7, хроніка та інформація — 2—3 сторінки машинопису. Матеріали мають бути надруковані через два інтервали (включаючи науковий апарат).